

To film om danske emigranter i Latinamerika

Mit Danmark er ikke dit Danmark Eldorado

Af Peter Elsass

Statens Filmcentral

MIT DANMARK ER IKKE DIT DANMARK. 50 min., 16 mm, farve. Danmark, 1981. Produceret af Statens Filmcentral og Danmarks Radio hos Det danske filmstudie. Instruktør: Peter Elsass. Foto: Morten Bruus og Roald Pay. Lyd: Niels Skousen. Klip: Niels Pagh Andersen. Udlejning: Statens Filmcentral.

ELDORADO. 29 min., 16 mm, farve. Danmark, 1981. Produceret af Statens Filmcentral og Danmarks Radio hos Det danske filmstudie. Instruktør: Peter Elsass. Foto: Morten Bruus og Roald Pay. Lyd: Niels Skousen. Klip: Niels Pagh Andersen. Udlejning: Statens Filmcentral.

Denne pjece, der er udgivet af Statens Filmcentral, udleveres gratis til brug i forbindelse med forevisning af filmene. Henvendelse til Statens Filmcentral, Vestergade 27, 1456 København K, eller Jyllandskontoret, Lundingsgade 33, 8000 Århus C.

Lay-out: Kjeld Brandt. Trykt hos Frede Rasmussen, København. Udgivet af Statens Filmcentral, 1981.

Mit Danmark er ikke dit Danmark

Om den danske koloni i Argentina

ET DANSK filmhold er kommet til Argentina.

Jeg venter i et forkontor i Udenrigsministeriet i Buenos Aires. Presse- og informationsministeren slår døren op. Med et cigaretrør skråt i munden smiler han overvældende og slår ud med hånden. »Min herre, tilladelsen er i orden. Det danske filmhold kan arbejde frit i Argentina«.

Efter militærregimets magtovertagelse i 1976 er vi det første filmhold, der har fået lov til at arbejde frit i Argentina. Jeg får overrakt en skrivelse. Men da jeg giver mig til at nærlæse den, finder jeg formuleringen: »Det er med største glæde at argentinske myndigheder støtter det danske filmholds arbejde, som har til formål at vise den egentlige sandhed om Argentina for hele verden«.

Rygterne lyder, at hvis man ikke holder sig til »den argentinske sandhed«, kan man risikere at

forsvinde. Internationale organisationer som f.eks. Amnesty International har klaget over, at menneskerettighedsreglerne ikke bliver overholdt. De påstår at omkring 20.000 mennesker er forsvundet på grund af deres politiske indstilling.

Det danske filmhold har valgt ikke at tage patent på sandheden. Vi er kommet for at filme danske emigranter. For at undgå forsvindingsnumre vælger vi, at danskerne skal præsentere sig selv. Vi vil stille vores kamera op, og danskerne skal så fremstille sig uden al for meget indblanding fra vores side.

600 km syd for Buenos Aires ligger den største danske udvandringskoloni. Kolonien regner selv med, at der er omkring 50.000 danske og argentinerne af dansk afstamning. Cirka 4.000 taler flydende dansk. På den anden side af jorden kan man

stadig finde dansk kultur fra begyndelsen af 1900 tallet. Emigranterne har holdt fast ved den danskhed, som de udvandrede med som et værn mod, at det fremmede skulle trænge sig på. Der er eksempler på, at selv femte generation efter udvandrerne taler fejlfrit dansk.

Vi vil være loyale overfor at så mange danskere lever deres liv i Argentina. Vi vil ikke presse dem ind i en politisk film. Emigranterne må selv forklare deres situation.

Med den holdning rejser vi rundt. Danskerne tager imod os. I deres selvfremsstilling præsenterer de sig med ordene: Jeg er landmand, godsejer, borgmester, byrådsmedlem, præst etc. etc.

FLERE AF danskerne fortæller, at det med at folk forsvinder på grund af deres politiske overbevisning er løgn.

Men en aften i en forstad til Buenos Aires, da jeg er på vej til stationen sammen med nogle danskere, kommer der et panserkøretøj kørende og gør holdt. På vognen er der fire maskingeværklædte soldater. Bag dem en politibil. Ingen af dem har lys på. De spørger om en adresse. Da de kører videre forklarer den ene dansker til mig, at de er ude efter terrorister. Den anden dansker korrigerer og si-

ger: Nej, terroristerne har de fået allesammen. Nu er det fagforeningsfolk, de er ude efter.

Da jeg sidder i toget på vej hjem til mit hotel opdager jeg, at jeg ryster af kulde, selvom det er forår i Buenos Aires.

DEN DANSKE konsul i Tress Aroyos fortæller, at der i udlandet er lavet en kampagne imod Argentina. I Danmark skriver aviserne, at regeringen i Argentina undertrykker befolkningen, og at folk forsvinder om natten. Hun siger, at det er ondsindet propaganda, som er betalt af Cuba og Sovjet. I Argentina har man det fredeligt og godt og hjemmene er hyggelige og rare. Jeg beder hende om at præsentere et sådant hjem på filmen. Hun vælger at sætte sig i sin egen stue og som dokumentation på hjemmehyggen remser hun op, hvor mange juleplatter hun har, antallet af Flora Danica tallerkener. Hun slutter med at sige at sølvstøjet er af mærket »Champagne«.

NOGLE AF de danske emigranter har ikke fundet lykken i Argentina. De kender hverken til sølvstøj eller champagne. Det er gået dem dårligt. De har aldrig fået samlet så mange penge sammen, så de kunne vende halen til eventyret og komme hjem igen. De er strandet som fattigfolk i det fremmede.

En bor i en garage, nogle på fattighjem sammen med gamle og sindslidende. De præsenterer sig også på filmen. En af dem siger, at livet på landet i Argentina er som at være levende begravet.

VI FILMER danske gravsteder på kirkegården i Necochea. Vi finder en fællesgrav, der ligger lidt afsides. Der er ingen kors, blot nogle hvide pinde stukket ned i jorden i tre lange rækker. Spørger man kirkegårdsbetjenten svarer han, at det er en fattigmandsbegravelse. Det var folk, som ikke havde råd til at blive begravet på ordentlig vis. De havde ingen slægtninge. Ingen kender navnene på dem.

Et andet rygte lyder, at ligene kom en aften på en lastbil. En bulldoser havde gravet graven. Liggende var lagt i plasticposer. Efter sigende skulle de være kommet fra fængslet i Mar del Plata.

LANGSOMT RULLER det andet Argentina ind over os. Vi interviewer danskere, som fortæller om militærregimets overgreb. En har fungeret som politisoldat og har været med til at arrestere folk om natten. Han kunne ikke holde til det mere end et par måneder, så måtte han desertere.

Undertrykkelsen foregår efter raffinerede metoder. En af dens væsentligste egenskaber er, at

man ikke ser den. Langsomt går det op for os, at vi ikke kan anvende det materiale, vi har indsamlet om de politiske forhold. Viser vi interview med danske emigranter, som forholder sig kritisk overfor militærregeringen, kan vi risikere at skade dem. Den dokumentation for undertrykkelsen, vi har indsamlet, kan vi af sikkerhedsmæssige grunde ikke anvende.

VI KOM til Zubiaurre. Helt derude på den argentinske pampa, hvor vejen ender og alt kun er jord og himmel. Her er jorden så umådelig flad, at perspektivet fortegner sig. Himlen er høj og stor, og de landbrugsejendomme, som ligger i det fjerne, kryber undertiden tæt ind til én.

Danskerne har hyttet sig på den flade blæsende pampa. De har plantet træer omkring deres gårde. Her bor de i små oaser med mange kilometer til nærmeste nabo.

Filmholdet var ved at gå i opløsning af desperation over fladheden. Flyttede vi os 50 meter til den ene eller den anden side, forblev perspektivet uforandret. Derfor valgte vi til sidst ikke at flytte os. Vi blev siddende og mærkede intet og oplevede meget lidt.

Herude på den flade pampa havde danskerne med ydmyghed taget livet på sig. De havde skabt

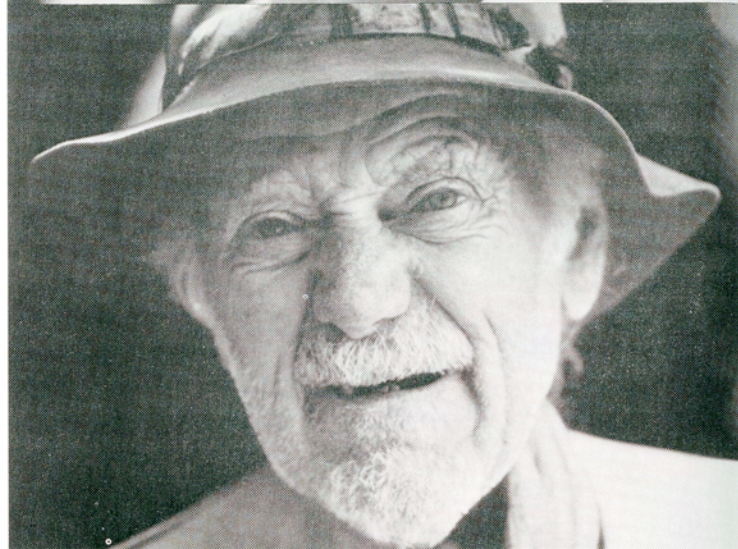

en dagligdag, som bestod af den enkelthed og renhed som kommer, når man bor afsides. De accepterede os som de forvirrede og kluntede mennesker vi er, og vi kom til at holde af dem.

Vi filmede danskere som stadig sad med den kultur og det indbo, som de i sin tid udvandrede med. Vi så deres gamle vogne, deres lerhuse, deres kulopfyrede komfur. Alt det havde de beholdt for at værne sig imod, at det fremmede skulle trænge sig for meget på. Her glemte vi Argentina i nogle smukke dage, mens solen gik sin gang henover den flade jord.

Vi spurgte de danske emigranter, om vi måtte tage billeder af dem. De stillede op. Rykkede tæt sammen. Deres nærhed var smuk. I deres ansigter kunne man læse emigrantlivet.

Nogle var det gået godt og andre dårligt. Men når vi spurgte dem, om de havde fundet lykken i det fremmede, gav de samme svar, uanset om de var blevet rige eller fattige. De sagde, at de havde fundet friheden til at være sig selv, friheden til at være sin egen herre – dér langt borte, hvor mit Danmark ikke var deres.

Eldorado

Om danske arbejdsgivere og lokal arbejdskraft i Latinamerika

DE FLESTE danskere i Argentina holder sig for sig selv. De arbejder alene på jorden og gør ikke brug af argentinsk arbejdskraft.

Men andre steder i Latinamerika bor der danskere, som benytter sig af den lokale befolkning som billig arbejdskraft.

Alfred Mortensen, fabriksejer i Ecuador: »Fordelen som vi har er jo de nye ideer, som vi bringer med os fra udlandet og en del teknisk viden, som ikke findes i al almindelighed her. Vi har et ord-sprog, som siger, hvor folket er blindt, der bliver den enøjede konge, og derfor er vi simpelthen konger her«.

TAGER MAN de danske emigranter for pålydende, så er de deltagere i udbytningen af Den tredje Verden – så er det sagt.

Men hvor meget kan man stole på deres ord. Emigranternes udtalelser fortæller mere om den rolle, de har fået tildelt i Latinamerika. De bor i kvarterer blandt andre rige. Bevares, de har indianske folk som deres venner, men de omgås helst folk, som har samme klassetilhørsforhold som dem selv. De bor i de riges ghettoer og bliver fyldt med forsvarsmekanismer, så de ikke kommer i berøring med de indianere og arbejdere, som bor i andre ghettoer. De bliver lukket inde i systemer, hvor informationer tilflyder dem på en sådan måde, at de kun bekræfter og retfærdiggør deres magtposition.

De lærer at se ned på de fattige og mistænke dem for at være rige. Deres politiske aktiviteter, deres strejker hører de refereret som ballade og ikke som arbejderens kamp for deres rettigheder.

NÅR MAN lægger emigranternes ord og handlinger sammen, får man en viden om den rolle, de har haft i det Danmark, de er rejst fra.

Mange af dem kommer fra børnerige familier i provinsen, fra fattige kår med en dårlig uddannelse. Nogle kommer fra småbyer i udkantsområderne. Ingen af dem har oplevet den solidaritet, som f.eks. er forbundet med fagforeningsarbejde i de større byer. De har oplevet nærheden i provinsmiljøet, hvor alle kendte alle. Denne nærhed har ikke skabt indbyrdes lighed og solidariske bevægelser. Tværtimod har den forøget kendskabet til hinandens forskelligheder og dermed givet isolation. Alle har de slidt og slæbt. De har været pukkelhoveder. De har set, at arbejdsindsatsen hos de andre undertiden har været lille, og at goderne ikke nødvendigvis tilfaldt dem, som arbejdede mest. De har set, at de personer som var arbejdssky og dovne også kunne tiltuske sig rigdomme, hvis de var smarte.

Denne oplevelse af forskellighed og uretfærdighed i den nære miljø i provinsen får dem til at fornægte, at der skal herske lighed mellem mennesker. De går ind for forskellighed. Goderne skal fordeles efter, hvem der pukler mest, og hvem der er smartest. Social velfærd er noget, man selv skaber. Hvert menneske er sig selv nærmest. Den

stærkeste overlever. Ærgerrighed og ambitioner mennesker imellem er de egentlige drivkræfter, selvom konsekvenserne bliver udbytning og undertrykkelse af Latinamerikas oprindelige befolkning.

Sådan sidder de derude i Latinamerika, skabt af uretfærdigheden i provinsmiljøerne i Danmark.

Mange af dem har tilhørt underklassen i Danmark og de ved, at de har været et middel til at skabe rigdomme og formuer for andre. De har været den ufrie arbejdskraft, der er blevet udnyttet af andre, og det er bitterheden over den situation, som har fået dem til at emigrere.

Men i det nye land går de ind i de samme mekanismer. Nu er det dem, der benytter indianerne som et middel til at skaffe sig rigdom. For at den danske emigrant ikke skal befinde sig i den samme situation, som han var i i Danmark, tager han afstand fra indianerne og nægter at indse, at underklassen har dårlige levevilkår.

MEN MAN kan også vælge at sætte et regnestykke op, hvor man multiplicerer deres ord og handlinger med, at de har haft modet til at bryde med provinsmiljøet og uretfærdigheden. De formulerer ikke nogen særlig præcis ændringsstrategi. De giver sig ikke tid til at analysere, hvad der er galt,

og hvad der kan gøres ved det. Efter en handling i desperation med f.eks. en embedsmand på et skattekontor, en arbejdsgiver, et socialkontor drager de bort. De vælger asocialiteten og siger: »Nej, dette er ikke mit Danmark«.

Op så lander de som emigranter i den latinamerikanske virkelighed. Den rejse er ikke uden omkostninger, og man kan få dem til at formulere ord og sætninger af den værste reaktionære art.

Men det er for let at kalde dem reaktionære udbyttere. De er mine gode venner, og hvis jeg skal være ydmyg overfor dem, så er deres Latinamerika ikke mit Latinamerika.

De er et produkt af en uretfærdighed såvel i Danmark som i Latinamerika. Det er den uretfærdighed, som får dem til at sige som Alfred Mortensen: »Hvor folket er blindt, bliver den enøjede konge – og derfor er vi simpelt hen konger her«.

HVER TIDSPERIODE har sin emigranttype. I dag er det ikke længere en person, der udvandrer. Det er som regel et firma, som medbringer kapital og veluddannede folk. Denne nye emigranttype er ikke bestemt af socialpsykologiske faktorer. Han er defineret af hårde markedsøkonomiske overvejelser: hvor er der mest rentabelt at bosætte sig, og hvad kaster flest mulige penge af sig hurtigst muligt. Den gamle drøm om Eldorado har taget ny forklædning.

Danske emigranter

– en overset minoritetsgruppe

VI HAR alle drømmen om at tage livet ved hånden, rejse væk og opleve et personligt eventyr. men vi ved meget lidt om de danskere, der har haft modet til at rejse ud i det fremmede og brænde deres skibe. Danske emigranter rejser ud og bliver en overset minoritet.

DER LEVER i dag i udlandet omkring 160.000 danske emigranter, født i Danmark. Tallet er skønsmæssigt anslået af Dansk Samvirke ud fra registreringer af danske statsborgere i en række lande. Regner man alle, som er født af danske udvandrere med, beløber antallet af danskere i udlandet sig til 450.-500.000. Et tal der svarer til ti procent af Danmarks befolkning.

Emigranterne er rejst bort, fordi de var utilfredse med danske forhold, eller fordi de ville finde

noget andet, noget bedre. Deres emigration er en ændringsstrategi over for det, de har forladt.

Men der eksisterer ingen oplysninger om, hvorfor danske emigranter af i dag rejser bort, og hvilken tilværelse de i stedet forsøger at opbygge i det fremmede. Der er ikke noget sted, hvor der bliver samlet beskrivelse og statistik om dem. Hvis deres historie engang skal skrives, må de selv gøre det.

Indsamling og dokumentation af danske emigranter beskæftiger sig med den udvandring, der foregik for 50 år siden. Der er skrevet nogle historiske bøger om danske emigranter. Der er udgivet samlinger af gamle udvandrerbreve. Der eksisterer en del forskning om udvandringen omkring 1900. Der er skrevet en doktordisputats om »Flugten til Amerika«.

Men ingen aktiviteter forsøger at beskrive og

dokumentere, hvorfor så mange danskere i dag bor uden for Danmarks grænser. Statens Udvandrerkontor er blevet nedlagt. Udvandrerarkivet, som tidligere havde til huse i herregården Sohngårdsholm, er blevet flyttet til en mindre lejlighed på Konvalvej i Ålborg. Der bliver ikke mere ført statistik over de folk, der emigrerer. Der bliver ikke givet nogen fast statsstøtte til aktiviteter omkring »danskere i udlandet«, bortset fra nogle præstelønninger i Sydslesvig. Kortbølgeradioen, Dansk Kirke i Udlandet, Dansk Samvirke og Udvandrerarkivet klarer sig uden egentlig statsstøtte. Bidragene kommer fra private fonds eller små lejlighedsvis givne midler fra udenrigs- og kulturministeriet.

DANSKERNE REJSER ud og bliver glemt. Vi glemmer så let, når folk bliver hægtet af vores samfund. De danske emigranter er dårlige til at fortælle, hvad de er utilfredse med, og hvorfor de rejser ud. Emigrationer er de uartikuleredes ændringsstrategi. Hvis de var i stand til at formulere deres kritik præcist, var de nok i stedet blevet hjemme.

Emigranterne er vanskelige at beskrive. De udvandrere af vidt forskellige årsager. Deres emigration er en individuel beslutning. De bosætter sig

spredt. De formulerer sig ved at skrive personlige breve hjem til familie og venner. De skriver konkret om dagligdags ting, som det er svært at sammenfatte.

Fra tidligere tiders udvandring ved man, at årsagen til udvandring ikke udelukkende skyldtes dårlige levevilkår i Danmark. Ganske vist har der været visse lighedspunkter mellem konjunkturforholdet i Europa og de samtidige udvandringstal. Men en sammenligning mellem f.eks. de amerikanske konjunkturer og det europæiske udvandringstal viser større sammenfald. Udvandringen har været bestemt af udviklingen både i fædrelandet og i udvandrerlandet. Endvidere viser det sig, at det langt fra altid var den dårligst stillede del af befolkningen, der emigrerede. F.eks. har udvandringen fra den fede og gode muldjord på Lolland Falster været procentvis større end fra det tilsandede hedeareal i Vestjylland. Undersøgelser af skudsmålsbøger, skoleprotokoller og karakterbøger viser, at det ikke altid var den, der klarede sig dårligst i skole og erhverv, som udvandrede. En væsentlig drivkraft for beslutningen om at emigrere har været breve fra en ven eller et familiedlem i det fremmede. Undvandringsagenter og reklamer har også været en betydende faktor.

Det er vanskeligt at sammenfatte og vurdere de

forskellige oplysninger om, hvorfor folk emigrerer. I dag er der ofte tale om skatteflugt. Der er private ejendomskontorer, der kan hjælpe med køb af hus og grund i udlandet. Forsikringsselskaber kan tilbyde specielle forsikringer for danskere i udlandet. Flere banker har oprettet afdelinger, som udelukkende varetager pleje af økonomiske interesser i Danmark efter emigration. Der bliver udgivet håndbøger for danske udvandrere. Et dansk firma for international ejendomshandel kan oplyse, at der rejser omkring to familier af sted om dagen for at bosætte sig i Sydeuropa, fortrinsvis i Spanien. Informationsmøder om emigration er blevet tilløbsstykker. Men hverken Danmarks Statistik eller Nationalbanken har overblik over, hvor mange der er valutaudlændinge.

DANMARKS STATISTIK giver oplysning om befolkningens bevægelser. Siden 1946 er der udvandret mellem 25. og 30.000 om året. Udvandrings-tallet er i dag lige så stort, som det altid har været. Men ud af det tal kan man ikke se, hvor mange der emigrerer. En del af de personer, der bosætter sig i udlandet, vender hjem igen for atter at rejse ud nogle år senere. I udvandringstallet kan de samme personer være blevet talt med flere gange.

25.-30.000 vandrer bort om året for at få levevil-

kår, som de ikke kan skaffe sig i Danmark. De fleste rejser ud i deres bedste arbejdsduelige alder. Kun en lille del tilhører aldersgruppen over 55 år, hvor den potentielle gruppe af otiumsemigranter, der søger skattely, placerer sig.

Udvandringstallet dækker over arbejdskraftvandring. En stor del vandrer indenfor EF. Men man kan ikke få oplysninger om, hvorfor og til hvad folk vandrer.

DANSKE MYNDIGHEDER er åbenbart ikke interesseret i at indsamle oplysninger om emigration. Nogle vil måske undskylde sig med, at danskere i udlandet har ry for at være politisk reaktionære og med en antikveret fædrelandsfølelse. Og hvilken interesse kan Danmark have i at søge oplysninger om dem? Men på den anden side kan det ikke dokumenteres om dette omdømme er et udslag af fordomme mod folk, der forlader deres fædreland.

Blandt emigranterne er der en stor befolkningsgruppe, som har været utilfredse med forholdene i Danmark. Oplysninger om dem vil indebære kritik af herskende tilstande.

Emigranterne har været til gavn for Danmark ved at tage presset af proletariatet. Det giver bedre beskæftigelsesmuligheder, hver gang der er en,

der forlader landet. Ingen myndigheder er interesseret i at gøre opmærksom på, at en stor gruppe mennesker er til gavn for landet, fordi de rejser bort.

Emigration er en social-politisk sikkerhedsven-til. Den er ikke en løsning for et land i krise.

EMIGRATION ER heller ikke en løsning for en person i krise.

På det nære plan har vi alle en drøm om at finde lykken i det fremmede.

Da Cortez skulle indtage Mexico i 1520 opdagede han at hans soldater var mismodige, led af hjemlængsel og var uden styrke til at slå og erobre. Mens hans soldater lå og sov om natten roede han i al hemmelighed ud og satte ild til sine skibe. Da han kom tilbage, vækkede han sine mænd. De fik modet og styrken tilbage, da de så skibene brænde i natten. De pakkede sammen og drog af sted og indtog Mexico City.

Ligesom Cortez har emigranterne brændt deres skibe for at få mod til at komme videre.

Jeg har rejst i Latinamerika og mødt danske emigranter i udkantsområderne. Mange af dem har haft besvær med at formulere sig, men i deres ansigter, i deres hus og deres jord har man kunnet læse emigrantlivet:

Personen, der er anderledes, der kæmper mod naturkræfterne, imod sine egen begrænsninger. Personen med den værdighed og stolthed, som det menneske ejer, der ikke vil give efter og som er fast besluttet på at gå videre. Han er nyttig, effektiv og daglig arbejdsom. I sit hjemland har han udelukket alle, hvis tilværelse ikke blev levet i overensstemmelse med hans egne værdier. Derfor er han draget ud. Han må leve i den ensomhed, som er konsekvensen af at sige »nej« til sine rødder og vise styrken til at finde noget andet, noget bedre.

Litteratur:

Peter Elsass: Indianerliv. Gyldendal, 1977.

Peter Elsass: Emigrantliv. Gyldendal, 1980.

